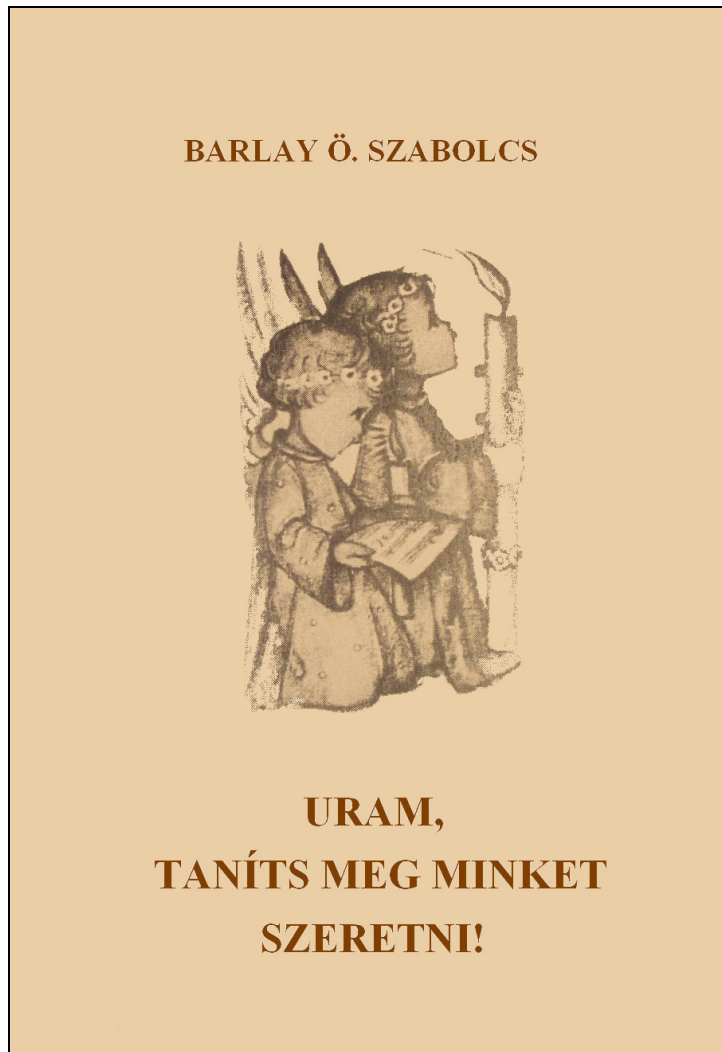

Barlay Ö. Szabolcs **„Uram, taníts meg minket szeretni!”**

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Barlay Ö. Szabolcs
„Uram, taníts meg minket szeretni!”

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet 2017-ben jelent meg a Prohászka Baráti Kör kiadványaként, Székesfehérvárott, az ISBN 978-963-89658-7-5 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
1. rész: Természetes szeretet.....	4
2. rész: Természetfölötti szeretet	7
A karácsony apoteózisa.....	20

Bevezetés

„Nagy dolog a szeretet”, írja Kempis Tamás. Igen! Ez a legnagyobb emberi élmény. Ezt vallják a nagy gondolkodók Szent János apostoltól kezdve, – akiről az Írás annyiszor megjegyzi, hogy ő az, akit nagyon szeretett az Úr. És Szent Pál szeretethimnuszánál szebbet eddig senki nem tudott írni. Állandóan hangoztatja is, hogy *„mindaz, amit tesztek, szeretetből történjék”* (1Kor 16,24), és *„mindennek a szeretetben kell meggyökerezve és megalapozva lennie.”* (Ef 3, 14)

Aligha tévedek, ha azt mondom, hogy a világon a legnagyobb kincs a szeretet. Ugyanakkor egyre jobban tapasztaljuk, hogy ma már a legritkább kincs. Mi mindent adnánk érte! Ady Endre válaszol is rá: *„...ezért, minden önkínzás, ének. Szeretném, ha szeretnének, és lennék valakié”*.

Hogy mennyire a szeretet körül forog az élet, mutatja, hogy még a mostani politikai helyzet mögött is lényegét tekintve ez áll. Hiszen mi másról szól a brutalitások miatt hírhedt iszlám invázió, mint arról, hogy van egy vallás, melynek sem istene, sem prófétája nem tanítja a Miatyánkot, és nincs, akitől megtudnák, hogy az Isten maga a szeretet. Épp ellenkezőleg, arra buzdítja a fél világot benépesítő követőit, hogy tüzzel-vassal, késsel, törrel, pisztollyal, ha kell, önmagukat is felrobbantva terjesszék az egyetlen „igaz” vallást. Most kell ráébrednünk mindannyiunknak arra, hogy minket Jézus Krisztus tanított meg szeretni. Mind egyéni, mind közösségi, társadalmi, európai, globális életünk, egész sorsunk attól függ, hogy milyen fokon valósítjuk meg Jézus Krisztus szeretet eszméjét. (Azt csak zárójelben jegyzem meg, hogy ezt azért illenék tudni minden kereszténynek, különösen azoknak, akik népeket, országokat vezetnek. És azt is elvárná az ember, hogy egy evangélikus lelkész lánya, Angela Merkel is tisztában legyen azzal, hogy integrálódás az élet és a halál kultúrája között nem létezhet. Az ő tudathasadásos téveszméinek árát most fizeti meg egész Európa.)

*

Hét évtizedes papi életemben sok mindenre kértek meg istenkereső testvéreim. De csak a legutóbbi években álltak elő azzal, amit egy sokgyermekes szülő így fogalmazott meg: „tanítson meg engem szeretni!” Kijelenthetem, hogy ez a kérés ragadott meg legjobban, és azóta is nap mint nap érzem súlyát. Nem hagy nyugton, oly annyira, hogy bár alig látom a betűket, mégis parancsként engedelmeskedem lelkiismeretemnek, és 97 évesen írom a választ legjobb tudásom szerint.

1. rész: Természetes szeretet

Legelső gondolatom az Úr Jézushoz vezet, és azon tűnődöm, hogy vajon a tanítványok miért nem faggatták erről. Hiszen tudjuk, és meghatódottan olvassuk az evangéliumban, hogy amikor sokadszor látták imádkozó mesterük ragyogó arcát, megkérték, „Mester, taníts meg minket imádkozni”. Vajon a szeretettel kapcsolatban miért nem kérték fel ugyanúgy? Azt gondolom azért nem, mert Jézus személyiségéből, minden szavából és tetteiből az első találkozásuktól kezdve mindig a kézzelfogható szeretet áradt feléjük. Tudták, és hallották is tőle, hogy nem kell mást tenniük, mint példáját követni.

De mi nem vagyunk abban a helyzetben, mint az apostolok. Sőt a gyűlölet, a gonoszság, a „halál kultúrájának” miazmás légkörében élünk, és lassan nem találunk embert, aki számunkra az evangéliumi szeretet példaképe lenne. Ezért mélyre kell ásni, és jó mélyen lerakni a fundamentumot.

Ezt szem előtt tartva, kiindulópontként érdemes lesz megkérdezni Aquinói Szent Tamást, mit mond a keresztény bölcsélet a szeretet lényegéről.

1. Mi a legfelismerhetőbb jele a szeretetnek? Egyfajta megmozdulás, odahajlás, *inclinatio*. Vonzási viszony, vonzódás valakik között. Egymásra találnak, mert valamilyen vonatkozásban az egyik felfedezni véli a másikban azt, amiben neki hiányérzete van. Tehát felfedezik egymásra utaltságukat. Ebben a kölcsönös vonzási viszonyban létezik egy fontos elem, a hasonlóság, sőt a megfelelés igénye. Azt lehet mondani, hogy minél nagyobb ez a kölcsönös megfelelés, annál erősebb a vonzódás. Az ősmodell ezen a téren a csecsemő és az anya egymásrautaltsága. De ez létezik szellemi síkon is, két hasonló gondolkodású ember között: imponál tudása, művészete, személyisége.

Mindaz, amit eddig elmondtam a szeretet első megnyilatkozásairól, jeleiről, azt Aquinói Szent Tamás a tetszés kategóriájába sorolja, és *amor complacentiae*-nak nevezi. Tehát összegezve így lehetne mondani: kezdem szeretni, mert valami miatt tetszik nekem.

2. A második fok további jeleket tartalmaz. Tudniillik, az ember felismeri, hogy az az érték, ami megragadta a másikban, az számára jó. És e jó után elkezd vágyódni. Ez újabb mozgást, erősebb vonzást, odahajlást, *inclinatiót* eredményez, neve vágyódás. Aquinói Szent Tamás is új szót használ: *amor concupiscentiae*. Szó szerint magyarul ez a vágyó szeretet. Megint az ősmodellt véve alapul: amikor a csecsemő felismeri, hogy számára jó, nagyon jó az, amit az édesanyja tud adni neki, akkor vágyódik utána, megkívánja, kéri, követeli, hogy megkapja. Ez már az ösztönöket is mozgósítja. A férfit ösztönei is vonzzák a megtetszett nő felé, mert érzelmeit ragadja meg az az érték, amit a nőben lát (vagy megfordítva a nő esetében a férfival kapcsolatban). A vágyó szeretet az a szeretet, amellyel szeretem, ami nekem jó.

3. A szeretet harmadik alapformája még mélyebb emberi titkokról szól, nevezetesen a jóakarás szándékáról. A lélek ugyanis úgy érzi, hogy ő tud és akar jó lenni hozzá. Mind az édesanya, mind a csecsemő úgy érzi, ösztönösen tudja, hogy ők jók egymásnak. És itt is végig lehet menni az érzelmen, értelmen. A szerelemben, a nevelésben is kölcsönös a jó tudata és akarása. Aquinói Szent Tamás két kifejezést is használ. Az egyik az *amor benevolentiae*, a jóakaró szeretet. A másik kifejezés ennek felsőbb fokára utal: barátsági szeretetnek nevezi. Ezt Sík Sándor magyarul zseniálisan adakozó szeretetnek fordítja.

4. Az eddig felsorolt ismertetőjelek mindegyike nélkülözhetetlen a szeretethez. De a negyedik biztosan az, mert ha ez nincs meg, az előbbi három is elsorvad. Ennek a negyediknek neve: kölcsönösség. Tulajdonképp ez nem egy újabb jel, hanem az előbbi háromra vonatkozó „*conditio sine qua non*”, vagyis oly lényeges mind a három esetében, hogy akármelyikről is legyen szó (tetszés-vágyódás-adakozás), kölcsönösség nélkül igazi szeretet nem működhet hosszabb ideig. A tapasztalat azt mutatja, hogy nemegyszer a lélekmozgás a vágyó szeretetnél állapotodik meg, de nem jut el odáig, hogy ő is adjon. A szeretet ott kezdődik, amikor az ember nemcsak részesülni akar, hanem adni is. E nélkül legfeljebb játékról, flörtről vagy ösztönről van szó.

A kölcsönösségnek is vannak fokozatai. Kezdetben az ismert *do ut des*, vagyis adok, hogy te is adj jellemzi a még eléggé önző lelkületet. Itt még érezhető a mérlegelés, hogy vajon kapunk-e szeretetünkre megfelelő választ? Sok kapcsolat emiatt nem fejlődik igazi barátsággá. Ebből az átmeneti állapotból némi előrehaladást jelent az adok, de te is adj óhaj. Ha a viszonzás tartós, akkor a barátság eljut az *amo et amor* teljességéhez, vagyis szeretek és engem is szeretnek (nyelvtanilag „én is szeretve vagyok”). Ez a tökéletes szeretet fő ismérve. Mindannyian tapasztalatból tudjuk, hogy a szeretet eme fokán nem arról van már szó, hogy engem mennyire szeretnek, hanem arról, hogy nekem van kit szeretnem. Ez a lelke a szeretetnek. Ez a legnagyobb élmény, amely az ember számára lehetséges, a legnagyobb emberi boldogság. Annyira, hogy aki ezt meg nem érti, szükségképpen boldogtalan és torzó marad ezen a világon. Hiába akarja elhíttetni önmagával vagy környezetével, hogy boldog. Ha

az lenne, azt elárulná panasztalan elégedettsége, viselkedése, mosolya. Ezt különben a fokozat csúcán veretlenül ragyogó szülői, különösen az anyai szeretet igazolja, mely nem egyszer a legkisebb viszonzás nélkül is maximális szeretetet ad övéinek, és földi mennyországot sugároz a legszegényebb családban is.

A kölcsönösség „kopása” kis, apró, jelentéktelennek tűnő dolgok elhagyásával kezdődik. Ezek legtöbbször külső dolgoknak látszanak, valójában mégsem azok, mert lelket hordoznak. Úgy ahogy Reményik írja: „*Kis hópehelyek az örömök. Rajtuk át Isten üzen: jövök*”. Igen, Isten, aki maga a szeretet. És ha Ő nincs, hiányérzetünk van. Zseniálisan mutat rá a lényegre a mise liturgiájának bevezetője, amikor vétkeink bevallásakor a gondolat-szó-cselekedet bűnei mellett figyelmeztet a legveszélyesebb és leggyakoribb bűnveszélyre, a mulasztásra.

Hogyan szűnik meg egy nagy barátság, egy nagy szerelem? Leginkább egy módon: el-elhagyogatják, néha egészen elhagyják a szeretet külső megnyilvánulásait. Nem mondani, nem cselekedni, nem írni, nem keresni a másik társaságát, egyre többet távol lenni, nem látni, nem találkozni, egy fontos dátumot kihagyni, virágot vagy a megszokott ajándékot „elfelejteni”... Ezek maguktól megszüntetik a szeretetet, mert jelzés értékűek. Így hozza tudomására egyik a másiknak, hogy valami történt. De ez így van fordítva is: mindenütt megszületik a szeretet, ahol megszületnek a szeretet cselekedetei!

*

Lényegében a fentiekben összefoglaltuk a skolasztika szeretet filozófiájának első részét, mely a természet rendjében minden emberi lényben ősi ösztönként működik. Ezt a természetes szeretetet erkölcsi erénynek nevezzük. Azt azonban tudnunk kell, hogy ennek az erénynek fent felsorolt négy alapvető eleme együttes harmóniában elég ritkán ölelkezik össze. Vagy ha mégis, akkor még mindig marad a legfőbb kérdés: tartós-e az összes elem harmonikus működése? Sajnos az emberi gyarlóság, a rossz természet, az önuralom hiánya vagy a sors kegyetlen örvényei: a betegség, a halál sokszor az ideális szeretetet is összezúzhatja.

Arra mindenképpen jó a fenti összefoglalás, hogy összevessük saját állapotunkat, szeretetről kialakított véleményünket, bebetonozott *fixa ideáinkat* a skolasztika klasszikus mércéjével. Ha lelki tükörcént használjuk a Szent Tamás-i téziseket, melyek teljes egészében egyeznek még a pszichoanalízis megállapításaival is, akkor ráébredhetünk, hogy hol is tartunk a szeretetben, és miért, hol akadunk el a szeretet „staféta versenyében”. Lehet, hogy valamelyik elem kimerült, és ki kell cserélni, vagy legalábbis feltölteni. Vagy kiüresedett a tartály, és csak verbálisan, zengő ércként és pengő cimbalomként visszhangoznak szeretetről hangoskodó szavaink, melyekkel többet ártunk, mint használunk.

*

Mielőtt a szeretet filozófiájának második részébe belekezdenénk, fontos felhívni a figyelmet néhány lényegbevágó dologra.

Eddig a természet adta szeretetről mondtuk el a leglényegesebb jeleket. Ennek létezéséről, működéséről azért kell minél többet tudni, mert erre épül fel a természetfeletti szeretet, melyet isteni (istenies) erénynek nevezünk. A skolasztikának van egy alapvető tézise: *gratia supponit naturam*. Magyarul: a kegyelem feltételezi a természetet. A test-szellem-kegyelem hármassága jelzi is, hogy egyik a másikára épül. A kegyelem isteni eredetű, de személyhez szóló adománya az Istennek. A könnyebb megértés kedvéért megemlítem a magyar nyelvű teológiának és benne a liturgiának egy zseniális, csodaszép és abszolút igaz kifejezését, mellyel a megtestesülés titkát a gyümölcsoltás képével,

analógiájával hozza kapcsolatba. Innét a március 25. ünnep neve: Gyümölcsoltó Boldogasszony. A párhuzam azért tökéletes, mert lényegében ugyanez történik itt is: az ún. vad alanyba, a természetes szeretetbe a kegyelem beoltja az isteni szeretetet. Ami ezzel elkezdődik, és ami ezután történik, már a nemesített alany produktuma (rügy-virág-gyümölcs). Ebbe a világba szeretném bevezetni az olvasót a második részben.

2. rész: Természetfölötti szeretet

„Krisztus lakjék szívetekben, s gyökeret verjetekek és alapot vessetekek a szeretetben” (Ef 3,16).

Ahhoz, hogy megértsük, és magunkévá tudjuk tenni az istenies szeretetről szóló fejezet lényegét, nagyon kell ismernünk és szeretnünk Jézus Krisztust. Ezért mindenképpen kezünkbe kell vennünk a Szentírást, természetfeletti életünk eszmerendszerének Szentlélek által hitelesített dokumentumát. Aki élő hittel elfogadja az evangéliumban olvasható kinyilatkoztatás igazságait, olyan kristálytisza és logikus rendszer birtokosává válik, mely megnyugtató választ képes adni a tudatunkat széjjelfeszítő kitől-hogyan-honnan-hová-miért kérdésekre. Minden arra az alaptézisre épül, hogy az öröktől létező Isten teremtette mindazt, amit mi világegyetemnek, univerzumnak nevezünk. Azt az energiát (öserőt) pedig, amellyel ezt a teremtést létrehozta, összeretetnek hívjuk. Dante a *Divina Commediában Primo Amore*-nak nevezi, jelezvén, hogy minden látható és láthatatlan teremtmény ebből az „első”, vagyis az összeretetből jött létre.

És ezzel el is jutottunk a keresztény szeretet lényegéhez, mely határozottan pozitív, fentről lefelé áradó isteni energia. Ha egy formulába kellene foglalni azt, amiben a keresztény szeretet a leglényegesebben különbözik minden más vallás, világnézet, eszmerendszer, különösen az antik görög filozófia szeretetánától, azt kellene mondani, hogy a kinyilatkoztatás épp ellenkező irányt mutat: nem alulról fölfelé, hanem felülről lefelé. Az erős száll le a gyengéhez, a hatalmas a kiszolgáltatotthoz, Isten az emberhez, a Megváltó a bűnöshöz, a vámoshoz, az utcanőhöz. Aki több, az adja oda magát, úgy ahogy az Úr Jézus tette: kiüresítette önmagát. Isten létére vállalta az emberi sorsot: az úrból szolga lett (Fil 2,7).

(Mint aktualitás jegyzem meg, hogy többek között itt van a magyarázata annak az áthidalhatatlannak látott és tapasztalt teológiai és filozófiai (=világnézeti) ellentétnek, ami a keresztény és az iszlám életszemlélet között van. Tűz és víz.)

A teremtmény, például az ember, sokszor nem tudja felfogni a szerető Isten megnyilatkozásaival ellentétesnek tűnő valóságokat, eseményeket. A Péternek nevezett Simonnal együtt mi sem értjük az Atyaisten szándékát Fia szenvedését illetően mindaddig, amíg emberi módon gondolkodunk. „Terhemre vagy, mert nem úgy gondolkozol, mint Isten, hanem emberi módon” (Mt 16,23). A természetfeletti, vagyis az istenies szeretet épp abban segít, hogy megtanuljunk úgy gondolkodni, mint az Isten.

Ha a *Primo Amore* tézisének következetesen végig szem előtt tartjuk, akkor egyre mélyebben látunk bele saját emberi mivoltunk titkaiba. Mivel Isten maga a szeretet (1Jn 4,9), ezért bármihez nyúlunk, az isteni szeretetnek jelenlétére bukkanunk. A skolasztika szellemesen *vestigia Dei*-nek, Isten keze nyomának nevezi a teremtményeket. Akár egy állandó nyomkeresésről is beszélhetünk. Reményik Sándor épp ezt elemzi a *Magunkba le* című versében: egyre mélyebbre hatol önmagában, ebben a titokzatos bányában... „Réteg réteg után szakad ... De mi megyünk, mind mélyebbre tovább ... Megyünk, meg nem állunk az Istenig”, vagyis a *Primo Amore* pecsétjének, belénk rajzolt jeleinek megtalálásáig. A teológia nyelvén ez így hangzik: Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Ez önmagába foglalja nemcsak azt, hogy az isteni szeretet teremtett minket, hanem

azt is, hogy a bennünk élő és állandóan aktivizálódó szeretet forrása maga az Isten, legyen az barátok, tanítványok, nevelők, szerelmesek, szülők, nagyszülők, gyermekek közt élő szeretet. Az ember nem tudna szeretni, ha nem kapta volna meg Istentől ezt a képességet. Ez a legnagyobb ajándék, amit kaptunk a Teremtőtől. Ez az a képesség, ami miatt legjobban hasonlítunk az Istenhez, aki szeretetből alkotott minket, és ami miatt mi is tudunk szeretni. Ezt a következőképpen magyarázza meg Szent János evangélista: Mi csak azért tudunk szeretni, mert Isten megelőzött minket a szeretetben: „Nem mintha mi szeretnénk volna Istent, hanem mert ő szeretett minket (előbb)” (1Jn 4,10). *Logos spermatikos*-nak nevezi azt az isteni csírárt, magot, mely által létezik bennünk ez a szeretet. Azért tudunk szeretni, mert Istentől születünk (1Jn 2,11), ezért Isten fiai, gyermekei vagyunk. És ez nem analógia, nem hasonlat, hanem valóságos származás. A szeretni tudás tehát szükségszerű elvárás, olyannyira, hogy a katekizmus az Ó- és Újszövetségben lefektetett kinyilatkoztatást idézve, emberi létünk céljaként is a szeretetet jelöli meg. Mi végre vagyunk a világon? Kettős a feladat. Az első: viszontszeretni Istent. Ehhez össze kell szednünk minden erőnket: „*Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből*” (Mk 12,30). A másik: szeretni a felebarátot, mint ahogy az ember szereti önmagát. És hogy mindez ne csupán ideák és szép szavak rózsaszín ábrándja maradjon, mindkét szövetség törvénynek nevezi a szeretetet, mely az összes többinek fundamentuma, gyökere és forrása. Ezen nyugszik minden. Jézus Krisztus sem a hitről, sem a reményről, de a többi erényről sem mondta azt, hogy elsajátítását, gyakorlását megparancsolja. Egyedül a szeretetről állította, hogy azt parancsként írja elő: „*Új parancsot adok nektek: szeressétek egymást*” (Jn 13,34).

Tudom, hogy a szeretetről szóló írásom akkor lenne teljes értékű, ha most előbb Isten iránti szeretetünkről mondanám el a skolasztika és a legújabb teológia mélységeket és magasságokat átívelő gondolatait. A magam elé tűzött céloim azonban a felebaráti szeretetre való felhívás, korrekció, mert az az egymás közötti, mindennapi kapcsolatainkat érinti, és az is romokban van. Természetesen igaz az, hogy ennek gyakorlása a helyes és tökéletes istenszeretet nélkül elképzelhetetlen. Mivel azonban napjaim száma ugyancsak fogyóban van, ezért az Isten iránti szeretetről nagyon röviden írok, és csupán legkedvesebb gondolataimat rögzítem.

*

Az Isten iránti szeretetet úgy tudjuk legjobban megmutatni, ha végtelen fölségét a szeretet nyelvén próbáljuk kifejezni. A papi zsolozsma (breviárium) sokat segít ebben. Mindennap meghatódva mondatja velünk a 94. zsoltárt: „... *Jöjjetek, hulljunk térdre Urunk, Alkotónk előtt, mert ő a mi Istenünk...*”. Mindenben, minden mögött meglátni Őt, térdre hullva, elragadtatva, szinte megsemmisülve csodálni végtelen szeretetét. A 135. zsoltár külön hangsúlyozza, hogy „szeretete örökké megmarad”. Huszonhatszor ismétli minden versszak után, mintha litániát imádkoznánk. Nos, ez az, amit az *Adoro Te devote* himnuszában Aquinói Szent Tamás így rebeg el: „... *totum deficit*”, szó szerint fordítva: aki Téged szemlél, teljes „deficitbe” esik, elalél, megsemmisül. *Extasim passus est. Amor conplacentiae és concupiscentiae* egyszerre. Van ennél több is? Igen, épp úgy, mint ahogy a szeretet fokozatairól mondtuk. Mert aki így szeret, szükségképpen meg akarja ajándékozni azt, akit szeret. Adakozó szeretet! És mi mást tudna adni az ember Istennek, mint önmagát. Ezt fejezi ki a Szent Ignác-i teljes odaadásról szóló gyönyörű ima:

Suscipe, Domine: „Fogadd el, Uram, szabadságomat, fogadd egészen. Vedd értelmemet, akaratomat és emlékezésemet. – Mindazt, amim van és ami vagyok. Te adtad, ingyen. Visszaadok, Uram, visszaadok egyszerre mindent. – Legyen fölöttünk korlátlan úr rendelkezésed. Csak egyet hagyj meg ajándékosul: Szeretnem téged. – Csak a szeretet

maradjon enyém a kegyelemmel. S akkor minden, de minden gazdagság enyém. Más semmi nem kell.”

Ez szükségképp megköveteli, hogy az Istent nagyon szerető ember minden ügyét, életének minden problémáját, életét és halálát felajánlja, és átadja Istennek. Hoffbauer Kelemen imája: *„Én Jézusom, élni akarok, amíg te akarod, szenvedni akarok, amíg te akarod, meg akarok halni, amikor te akarod. Amit Isten akar – amint Isten akarja – mert Isten akarja – amíg Isten akarja! Amen.”*

Ami pedig a kölcsönösséget illeti, vagyis, hogy Isten hogyan válaszol a mi szeretetünkre, arra számtalan megrendítő példát találunk szentek és istenszerető hívek *írásaiban, független attól, hogy keresztények-e, vagy más vallásúak. Bajazid mohamedán misztikusnál olvashatjuk „Egy éjszaka láttam az Urat, és így szólt hozzám: Mit kívánsz? – Én ezt válaszoltam: Amit te kívánsz, Istenem! – Óh, Bajazid, mondta az Úr, te vagy az, akit én kívánok, úgy, amint te kívánsz engem.”*

Azt pedig mindannyian tudjuk, érezzük, tapasztaljuk, hogy a megtestesülésnek köszönhetően istenfogalmunk személyessé, sőt kézzelfoghatóvá vált. Mindent Jézus Krisztusban összpontosítunk: Ő benne, Ő általa, Ő vele éljük meg istenélményünket. Az evangélium lényege épp abban van, amit az Úr Jézus az Utolsó vacsorán újból kinyilatkoztatott: *„aki engem lát, látja az Atyát”*. Megtestesült szeretetről van tehát szó, úgy amint Szent János evangélista oly magabiztosan mondja: *„amit hallottunk, amit saját szemünkkel láttunk, amit szemléltünk, és saját kezünk tapintott: az élet Igéjét hirdetjük nektek. Az élet megjelent. Mi láttuk, tanúságot teszünk róla, és hirdetjük nektek az örök életet”* (1Jn 1,1–2). A Jézusról nevezett Teréz nővér, egyházdoktor ezt így tanítja: *„Ha az Úristennek kedvében akarunk járni, és azt óhajtjuk, hogy nagy kegyelmekben részesítsen bennünket, akkor úgy akarja, hogy mindezt Jézus Krisztus emberi természete révén kapjuk meg, melyben gyönyörűsége telik. Világosan megértettem, hogy ezen a kapun kell belépniünk, ha azt akarjuk, hogy az ég uralkodója nagy titkokat közöljön velünk”*. Ez az a krisztocentrikus lelkiség, amire annyiszor kitérek írásaiban!

Legyen elég mindaz, amit eddig előljáróban a szeretetről elmondtam. Az igazi kérdés ugyanis ezután jön: szeretni egymást. Ez az az új parancs, amit Jézus az Utolsó vacsorán ránk hagyott. (Az eddig elmondottakra azért volt szükség, mert e nélkül nem lenne megalapozott és megvalósítható mindaz, amit ezen a téren elvár tőlünk az Úr, és aminek teljesítése nélkül elviselhetetlen a földi élet.)

Tulajdonképp legtöbbször nem az Isten léte, elfogadása az ember legnagyobb problémája, hanem a parancs második része, a felebaráti szeretet. Mindig arra várunk választ, hogy kit kell felebarátnak tekintenünk? A törvénytudó farizeus is ezt kérdezi Jézustól, aki megmagyarázza, hogy a két szeretetet nem lehet egymástól elválasztani: nem lehet Istent szeretni a felebarát szeretete nélkül. Az Isten- és az emberszeretet nem egy alternatíva, hanem isteni törvény. *„Ha valaki mégis állítja, hogy szeretem az Istent, de felebarátját gyűlöli, az hazug”* (1Jn 1,20). Az örök életre mindig két személyes ösvény vezet.

Diagnózis

Induljunk ki mindennapjainkból. Feltűnő a válások sokasága. Nemcsak házasságra gondolok, hanem általában a családok, rokonok, ismeretségek, barátok körében tapasztalt válásokra: mint oldott kéve, széthull társadalmunk. A hordó dongáit is csak az abroncsok tartják egybe. Ugyanez a megcáfolhatatlan törvény uralkodik a társadalom életében is, kezdve a családtól fel egészen az államig. Ha a közösségeket összetartó erők meglazulnak, eleinte csak esetleges repedések, szivárgások észlelhetők, később maga a „hordó”, vagyis az értékeket magában foglaló közösség, a te és az én, a mi és a ti közössége megy tönkre.

Három évvel ezelőtti lelkigyakorlatunk részletesen foglalkozott a ma emberének lelki alkatával. *Ch. Meves* német orvos pszichológusnő tanulmányát az evangélium és a teológia

síkjára vetítettem. Végül is a következő kép alakult ki: a nyugati ember az utolsó évtizedekben lelkileg megbetegedett, járvány áldozata. Betegségének lényege, hogy félelem, szorongás, sőt olykor rettegés tartja fogva. Ennek a kórnak megnevezéséhez egy gyűjtő fogalmat használnak, és ez csak nehezíti a problémát. Az általánosítás ugyanis mindig elnagyolja a bajt, megszokottá, banálissá zsugorítja a veszélyt, és egy kézlegyintéssel elintézi még a halált okozó rákot is.

Depresszió a neve ennek a népbetegségnek. Legtöbbünk úgy beszél róla, mint egy közönséges nátháról. Nem veszi komolyan senki. Az orvosok is csak akkor, amikor feltűnővé válnak a lélekpusztulás jelei. A kérdés akkor kezd a mi témánkká válni, amikor a sátán felhasználja ezt a lelki betegséget a maga céljaira. Már pedig megteszi, sőt melegágyának tekinti kórokozó, konkoly-hintő manővereihez. És mindezt úgy teszi, hogy legtöbbször észre sem vesszük. Pontosan úgy, ahogy az Úr Jézus mondja: „*Amikor mindenki aludt, jött ellensége, és konkolyt szórt a búza közé*” (Mt 13,25). Ezt a konkolyt nevezem sátáni vírusnak. Ezt a kórokozót hinti el a „hazugság atyja” az elfáradt, szorongásoktól, depressziótól gyötört lelkekbe.

Itt lép közbe az istenies szeretet a maga segítő kegyelmével, azzal a bizonyos oltással, oltóággal. Ha együttműködünk ezzel a természetfeletti energiával, megmenekülhetünk a lélekpusztulástól. Rendkívül tanulságos e folyamatnak elemzése. Ennek lényegét igyekszem most összefoglalni.

Már a bibliai alaptézis is igen modernnek ígérkezik. Kiállja a legmodernebb pszichoanalízis kritikáját is, mely az ego, az én szerepének fontosságát hangsúlyozza. „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”. Mindenki azáltal válik egyedde, hogy követeli életének fennmaradását és biztosítását. Ha nem ezt tennénk, életképtelenné válnánk. Az élet él, és élni akar. A megfogant élet az első perctől követeli a maga jussát, kilenc hónap után követeli a szülést, saját születését, világra jövetelét stb. Ez természetes, normális és teljesen érthető. Ezt nevezi a lélektan és a teológia is önszeretnek. Ezzel nincs is probléma! Az ott kezdődik, amikor a helyes, normális önszeretet egoizmussá fajul. Ez abból áll, hogy a megengedettnél többet követel magának az ego, és ezáltal önzővé válik. Ezeknél mindig az ego az első. Annyira félti és szereti önmagát, hogy nem jut sem idő, sem erő szeretni más. Tudjuk jól, hogy az első részben tárgyalt ún. természetből, ösztöneinkből fakadó szeretetnek ez a legsebezhetőbb pontja, mely eleinte csak elvéve, de később már egyre gyakrabban megsérti, végül elviselhetetlenné teszi a barátságot, és a másik fél szeretetelménye elvész. Ha ezt a vadhajrást kellő időben nem kezeljük, nem nyessük vissza, szinte biztosra vehető, hogy felborul a régi harmónia.

Az istenies, evangéliumi szeretet azzal tud segítségünkre jönni, hogy lelkiismeretünket figyelmezteti az önzés veszélyére. Az egoizmus gyökere legtöbbször a kevélység, a gög. Legtálalóbb szavunk erre az önteltség, mely a lényegre mutat rá. A csordultig megtelt pohár hasonlatával élve, és a magyar kifejezésben használt kép víziójánál maradván mondhatjuk: ha a „pohár” (a személyiség) színültig megtelik önmagával, kezd úgy viselkedni, hogy neki minden kijár, és mindenki, a barátja is őt szolgálja. Legkisebb kritikát sem fogad el, mondván, hogy nem neki, hanem a másiknak kell megváltoznia. Válasza mindenre: Nem!

– Amikor azzal fordultunk az Úrhoz, hogy tanítson meg minket szeretni, vajon gondoltuk volna, hogy ilyen kérdések is felmerülnek? Ha szemügyre vesszük, hogy az igaz szeretet a személyiség legnagyobb teljesítménye, akkor érthető, hogy le kell hatolnunk a legmélyebb tárnákba is, ahol életünk nagy csatáit vívjuk. –

A gög megtestesítője a sátán. Nem véletlen, hogy a teológia (morális) a gögöt teszi a főbűnök első helyére. Ugyis, mint saját bűneimet ismerő és gyónó, úgyis, mint 70 éven át pasztoráló lelki vezető állíthatom, hogy a gög az összes többi bűnnek forrása és elindítója. Lényege a lázadás Isten akarata, törvénye ellen. Az abnormis egoizmus lázadás a felebaráti szeretet ellen. Mögötte ott van a bűnbeeséskor kimondott sátáni mondat: ha fellázadtok,

olyanok lesztek, mint az Isten. A Kísértő nem egyszerre és legtöbbször nem ostrommal, hanem lépésről lépésre akarja bevenni lelkünk várát. A spirituális depresszió, ez az ösztársadalmat veszélyeztető „lelki rák” akkor válhat végzetessé, ha a sátánnak sikerül egyre nagyobb befolyást gyakorolni az egyénre, a személyiséget meghatározó test, szellem, kegyelem hármasszférájára. Jól ismeri emberi mivoltunk esendőségét, ezért mindenekelőtt ösztönvilágunkat célozza meg. Jézus megkísértését is így kezdte: a hosszú böjt okozta éhségérzete, a hatalmi vágy víziójának megcsillogtatása, a feltűnni akarás érzelmi motívumainak megpendítése is sorra került, hátha sikerül ezt a rendkívüli embert fellázítani Isten ellen. Tudjuk, hogy a küzdelemben Jézus győzött, mert Ő ura a sátánnak is.

És épp ez az oka annak, hogy minden sátán elleni egyéni küzdelmünkben is csak Jézus Krisztushoz fordulhatunk. „*Nem adatott más név az ég alatt*” (ApCsel 4,12).

„*Amint megszületik a szeretet, meghal a legsötétebb zsarnok, az önzés.*” (Foerster)

Ha az önteltséget, az egoizmust a sátán produktumának neveztük, akkor az öнкиüresítés, az önfeláldozás hegycsúcsán Jézus Krisztust találjuk. Az evangélium legnagyobb üzenetét Ő maga fogalmazta meg végrendeletében az Utolsó vacsorán: „*Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mint aki életét adja azokért, akiket szeret.*” (Jn 15,13) Ennek az *ars poeticának* teológiáját Szent Pál apostol foglalta szavakba: „*Istennel való egyenlőségét Jézus nem a saját javára használta fel, hanem rabszolgasorsot öltve magára kiüresítette önmagát... Megalázta magát, engedelmeskedett a halálig, mégpedig a kereszthalálig*” (Fil 2,7–11).

Ahhoz, hogy ezt a jézusi magatartást, az öнкиüresítést, mint életstílust egyáltalában megértsük és elfogadjuk, meg kell térnünk (*episztrófé*), vagyis hinnünk kell Istenben, Jézus Krisztusban és Szentlélekben. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a sebezhető, nagyon törekeny s a depresszió bilincseiben vergődő ösztönös, természetes szeretetet (vö. 1. rész) csak a természetfeletti, istenies szeretet oltóágával lehet megmetszeni, megmenteni, halottaiból feltámasztani, és virágba borítva megtermékenyíteni, akár barátságról, akár félig-meddig már reménytelennek tűnő házasságról van szó. Lehet orvoshoz, pszichológushoz, gyógyszerészhez fordulni, de egészen biztos, hogy mindez nem elegendő. Itt hitre van szükség, mely képes 180 fokos fordulatot is előidézni életünkben. Itt is igaz az Archimédésznek tulajdonított mondás: „Adjatok egy szilárd pontot, hol lábamat megvethetem, és én kimozdítom helyéből a földet”. Ha a hitnek csak egy kis szilárd pontja van az életünkben, képesek vagyunk megfordítani, átalakítani magunkban és magunk körül mindent, akár a világot is. Ha elfogadjuk a történelmi tényekre és igazságokra épülő evangéliumot, akkor megtaláltuk ezt a szilárd pontot. Ezt nevezzük megtérésnek, mely fordulópontot jelent életünkben. Nemcsak a történelem osztódik két részre, ti. Krisztus előttire és Krisztus utánira, hanem saját életünk is. A megtérés előtt mindent magunk feje után tettünk. A konverzió után elfogadjuk, sőt teljesen átéljük, hogy Isten az egyetlen úr, az egyetlen főlség. Ő a gazdánk, és mi emberek a szolgák. Ez a tudat egy pillanat alatt kettétöri az önteltséget. És közben saját fülünkkel halljuk a kegyelem kacaját: „Ki fűjt fel téged, cifra hólyag?” (Mécs László) És a léggömb, mint a gőg felfűjt hólyagja valóban kipukkan.

Amikor a gőgről, a bűnök legveszélyesebb és legszívósabb gyökeréről írunk, mindenképpen szót kell ejtenünk arról az erényről, melynek segítségével fel tudjuk venni vele szemben a harcot. A neve alázat. Egy apácának, Avilai Nagy Szent Teréz egyházdoktornak köszönhetem, hogy kilencven éves koromban teljes egészében értem, hogy mi is az alázat lényege. Zseniális meglátását három szavas tömondatban fejezi ki: „*Humilitas est veritas*”. Ez azt jelenti, hogy az alázathoz három dolog kell: 1. felismerni a tényeken alapuló igazságot; 2. ítéletet alkotni és levonni a konzekvenciát; 3. megfelelő magatartást tanúsítani.

Lényegét tekintve erről írtam fentebb a mindent felforgatni képes hittel kapcsolatban. Amikor ugyanis a hit segítségével rádöbbenünk arra, hogy az élet minden területén

függvénye vagyunk a Teremtő Istennek, attól a perctől kezdve le kell vonnunk a konzekvenciát, és tudomásul kell vennünk a szintizta valóságot: mindent, magát a pusztát a léte első perctől az utolsóig Istentől kaptuk. Ergo, így is kell viselkednünk, hiszen ez az igazság. Ez az attitűd már mutatja, hogy megszületett bennünk az alázat. Ez az erény azért nélkülözhetetlen, mert ettől irtózik legjobban a sátán, aki épp a gögöt, az önteltséget akarja felszítani bennünk. Ahogy retteg az emberiség az atomtámadástól, úgy irtózik a sátán az alázatos embertől. Számára az alázat maga az atombomba. Nemrég említette az ördögűzők élén álló vatikáni megbízott, Bamonte atya, hogy a sátán Jézus után Szűz Máriától menekül legjobban, az ördögűzéskor ez beigazolódik. Ő a legalázatosabb ember: „Íme az Úr szolgáló leánya, legyen nekem a Te igéd szerint.” (Lk 1,38) Az öntelt ember képtelen igazán szeretni. A másokat boldoggá tevő szeretethez alázat kell, mely mindent eltűr és mindent elvisel (1Kor 13). A gögös mindig nagyozol, és nagynak akarja mutatni magát. Jézus épp az ellenkezőjét kéri tanítványaitól: tegyétek magatokat kicsinnyé! „Aki kicsinnyé lesz, az a legnagyobb a mennyek országában” (Mt 18,4).

Ha a hit segítségével a megtérés kegyelmi állapotában élünk, tapasztalni fogjuk, hogy kezd bennünk munkálkodni a szeretet. „Csak a hit számít, mely a szeretet által munkálkodik”, írja Szent Pál apostol, az istenies szeretet teológusa (Gal 5,6). Épp azt adja, amire a természetes szeretet már nem képes, mert megbénult. Új energiák, természetfeletti, szentségi, isteni impulzusok érik a lelkünket, és ezzel a természetes szeretet akkumulátora feltöltődik. A kegyelem által tevékeny, munkálkodó szeretet születik meg a szívünkben: friss rügy a szőlő venyigén!

Az istenhit önmagában nem elegendő. A sátán is hiszi, sőt tudja, hogy van Isten. A hit cselekedet nélkül halott (Jak 2,17). Mi lenne, ha az édesanyák csak mondanák tehetetlen, kicsi gyermeküknek, hogy „nagyon szeretlek”, de nem szoptatnák, nem virrasztanának betegágyuk felett? „A szavak elrepülnek, a tettek maradnak”.

Ha még mélyebbre hatolunk a munkálkodó szeretet titkaiba, rá kell mutatnunk azokra a tényezőkre, melyek az ösztönös szeretet gyakorlását leggyakrabban gátolják. Sokszor értetlenül állunk barátságunk elszürkülése láttán. „Mi történt?” – kérdezzük. A számtalan ok közül most csak a leggyakrabban támadó vírusra mutatok rá: akadozik az empátia, magyarul együttérzés. Egyre gyakrabban tapasztaljuk, hogy mi magunk, vagy partnereink (családtagok, barátaink, munkatársaink, orvosaink) nem képesek beleélni magukat mások problémáiba, szenvedéseibe. Ezt különösen akkor éljük át, amikor velünk kapcsolatban tapasztalunk érzéketlenséget. A pszichológia jól ismeri az empátia-hiány okait, különböző fokait és kóros változatait. A könyvtárnyi irodalom jól mutatja, hogy korunk emberének empátiahiánya milyen szoros kapcsolatban áll a depresszióval, mely, mint láttuk, egyre inkább egoistává teszi az embert. Ha valaki a maga érdekeit tartja elsőbrendűnek, csak a maga bajával foglalkozik, és önsajnálata világfájdalommá görcsösödik, akkor nincs lehetőség mások problémáinak észrevezésére. Az élet örületes gyors tempót diktál: „Sietni, sietni muszáj” (Mécs László). Ez még azoknak az empátia-készségét is megnyomorítja, akik különben nagyon is együttérzők tudnak lenni. Azt teszi a világ, amit az orvosok tesznek velünk, ha operálnak: érzéstelenítő injekciót adnak.

Empátia nélkül nem működik a szeretet. Mindannyian tudjuk, hogy kis és nagy családunk tagjai együtt és külön-külön minek örülnének, mit szeretnének, sőt mit várnak el tőlünk. Jó lenne lelkünkbe vésni az empátia jelszavát: „számomra óhajod parancs!” Ez a leheletnél is finomabb mondás jól jelzi, hogy a munkálkodó, aktív szeretet még a másik gondolatát is képes kitalálni, mintha speciális rövidhullámú adó-vevő készüléke lenne. Nem is kell mondani a kérést, hisz úgy is tudja. Azért kell állandóan olvasnunk a bibliát, mert Jézusunk az empátia legnagyobb művésze, az örömszerzés nagy mestere. Sokszor úgy érzem, mintha előre megrendezné a találkozásokat, és mindent úgy rendez, hogy az öröm még nagyobb

legyen. Igaza van Szent János evangélistának: „tudja ő, hogy mi lakik az emberben” (Jn 2,25).

Tudja, hogy a napokon át tartó lakomán sok bor fogy el, és igazat ad Édesanyjának, hogy most rajta a sor, és? — több hektoliter bor kerül az asztalra.

Látja, érzi, hogy hallgatói, több ezernyi ember megéhezett, és már beesteledett. Belelát az anyák aggódó szívébe, és? — mindenki jól lakik kenyérrrel, hallal.

Átértzi annak a tizenkét év óta beteg asszonynak kétségbeesését, akin egyetlen egy orvos sem tudott segíteni, hogy vérzését meggyógyítsák. Jézus úgy rendezte a dolgokat, hogy az asszony a tömeg közé vegyülve megérinthesse ruhája szegélyét, és? — meggyógyult.

Átérezte a naimi özvegy kilátástalan helyzetét: meghalt egyetlen támasza, a fia. „Asszony, ne sírj!”, a koporsóhoz lépett, és feltámasztotta fiát!

Vitakozni kezd egy pogány asszonnal, aki nyavalyatörésben gyötrődő lánya meggyógyításáért borult eléje. Belelátott lelkébe, és annyira meghatotta az anyai szív tántoríthatatlan hite, hogy végül teljesítette kérését.

Ne gondoljuk azt, hogy csak a jámbor, szent emberekkel gyakorolja ezt az együttérzést. Nos, most figyeljünk mi bűnösök, mert olyan jelenet következik, melyet épp a botrány nyilvánossága miatt az első három evangélium nem is említi, csak Jánosnál olvashatjuk. Házasságtörésen értek egy asszonyt, és szándékosan Jézus elé hozták, hogy ő mondja ki felette a halálos ítéletet. Nincs az a Shakespeare-i dráma, ami felérne ezzel a pár soros evangéliumi jelenettel. Ott látjuk a megszegyenyített asszonyt Jézus előtt egy körön belül. Belelát lelkébe, és tudja, hogy az asszony bízik Jézus irgalmában. Pár méterrel odébb egy félkörben a kajánkodó írástudó férfiak, kezükben kő, hogy még jobban jelezzék, készek a bűnös nő megkövezésére. Perceken keresztül néma csend. Jézus se szól, csak lehajol, és a homokba írja a vádlók bűneit. Nem telhetett el negyedóra, mire Jézus felállt, körülnézett, egyetlen férfit sem látott. Jónak látták elmenekülni Jézus elől. Az egész jelenetben az asszony csak egyszer szólal meg, amikor Jézus megkérdezi tőle: „Senki sem ítélte el? Senki, Uram.” ... Az empátia mentette meg az életét.

A gyermekeknek van legnagyobb szükségük az empátiára. Vannak virágok, melyek csak akkor nyílnak ki, ha napfény éri őket. Miért özönlenek a gyerekek Jézushoz? Mert érzik, hogy nagyon szereti őket, – van ideje rájuk, – ölibe ülnek, és mesél nekik, szívéhez szorítja őket, és sosem marad el az áldás (a kis †). Ők a mérce: „Hacsak nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem mentek be a mennyek országába”. Ezt kéri tőlünk is: megtanulni újból gyermekké válni, és Istenre hagyatkozva úgy odabújni az isteni szeretet ölébe, mint a kicsik. (A Gyermek Jézusról nevezett Lisieux-i Kis Szent Teréz, aki az egyház szíve akart lenni a kis utak ösvényén járva). Mi mást kívánnak tőlünk nap mint nap? Apró örömeket, figyelmet: empátiát. Vagyis azt, hogy legyen szívünk.

Bámulatos az a szeretetből fakadó empátia, mellyel Jézus közeledik Simon Péterhez. Sokat tudhatunk meg az istenies szeretet lényegéről, hatásáról, azokról a „fogásokról”, melyeket Jézus használ Péter karakterének csiszolása végett. Ezeket mi is fel tudjuk használni saját szeretet-akcióinkban. A tizenkettő közül Péter szerette legjobban és legszenvedélyesebben a Mestert, aki belelátott az egyszerű halász lelkének mélységeibe, és felszínre akarta hozni karakterének rejtett kincseit. Ismerte őszinteségét, meggondolatlan hirtelenségét, melyen oly sokszor nem tudott uralkodni, de mindig alázatosan megbánta. Péter érezte, hogy mesterének terve van vele. Ezért mindig magával vitte, ha valami rendkívülit tett. Nemcsak a kánai menyegzőn volt tanúja a bor-csodának, de beavatta a megrendítő színeváltozás isteni manifesztumába is, ahonnét extázisában nem akart többé visszajönni a szürke hétköznapok világába. És mint tapasztalt halász, kénytelen volt elismerni, hogy Jézus, az ács, ura a víznek, viharoknak, halfogásnak.

Jézus belelátott Péter lelkébe, és tudta, hogyan lehet őt elkötelezett barátjává tenni. Például a vihar esetében, amikor már-már felborult a bárkájuk. Ács létére Jézus mentette meg

a halászokat: szemük láttára lecsendesítette a vihart. Amikor pedig egész éjjel egyetlen halat sem tudtak fogni, Jézus szerény megjegyzésére – „vessétek ki a hálót a bárka jobb oldalán” –, hálójuk színültig megtelt hallal. Péter még meg is számolta: 153 nagy halat fogtak. Mindezt tetézte az a jelenet, amikor tetten akarta érni Jézus mindenhatóságát: „Uram, ha (valóban) Te vagy, (akkor) parancsold meg, hogy menjek hozzád a vízben... Jöjj! válaszolta Jézus”. Péter elindult, de kishitúsége miatt merülni kezdett, és kétségbeesve torkaszakadtából kiáltotta: „Uram, ments meg!”. Ha a vízben járás csodájában nem részesülhetett is, megkapta a legnagyobbat: Jézus nyomban feléje nyújtotta kezét, és megragadta. Attól a perctől tudta, hogy Mesterére mindig számíthat. Mint ahogy életének legszégyenletesebb órájában is, nagypéntek hajnalán, a főpap udvarán, ott a tűz mellett, kakaskukorékolás közben. Félelmében egy cselédlány előtt letagadta, hogy bármi köze lenne a Názáretihez. „Nem is ismerem” – mondta. Néhány perc múlva lelkiismerete villámcsapásként belevágott agyába. Hiába, a villám a sziklát is eltalálja, és porrá zúzza. Abban a pillanatban megjelent az udvaron a főpapi kihallgatáson meghurcolt, arcul csapott Jézus. Megkötözve vitték a poroszlók a helytartóhoz. Péter csak pár méterrel állt odébb. Jézus, a hűséges barát jól tudta, hogy mi megy végbe apostola lelkében. „Megfordult, és rátekintett Péterre”. Szeméből nem szemrehányás, hanem együttérző szeretet áradt felé. És ez még mélyebb sebet ejtett lelkében. Kitántorodott az udvarról, elbújt egy közeli barlangban, „és keserves sírásra fakadt”. Még ma is látható a barlang fölé emelt kis szentély: „a kakaskukorékolás temploma”. A feltámadt Krisztus nagyon ismerte Simon Pétert, és tudta, hogy a nagypénteki tragédia vérző sebet különleges módon lehet csak orvosolni. Jézus ezt is kitalálta, és külön megrendezte. Én az evangélium legmegrendítőbb drámájának nevezem azt a napsugaras tóparti jelenetet, amelyről egyedül Szent János evangélista számol be. Ő a másik ismerője és kitüntetettje az istenies szeretetnek és a jézusi empátiának. A több felvonásos *commedia divina* oly eredeti és annyira tükrözi a mindennapi életet, mint Mascagni verista operája, a *Parasztbecsület*. Tűzrakással kezdődik: Jézus reggelivel várja a zöld terítővel borított pázsiton a fáradt apostolokat. Péter kissé ingerültebb, mint máskor, mert egész éjjel nem fogtak semmit. Az epizódot fentebb már leírtam, de azt nem, amit Jézus a rögtönzött *commedia dell' arte* utolsó jelenetében rendezett. Külön magához hívta Pétert, és olyat kérdezett tőle, amit eddig senki mástól „Simon, Jónás fia, szeretsz te engem?” Pétert mellbe vágta ez a kérdés. Csak legvégén értette meg, hogy ez a „háromszor” utalás a háromszori tagadásra. Jézus akarattal tette ezt, mert a vérző sebeket stigmákká akarta változtatni. Íme a jézusi empátia lényege és kegyelmi kincse: mivel tudta, hogy Péter kegyetlenül szenved nagypénteki bűne miatt, most engedi, hogy vallomást tehessen mestere iránt érzett őszinte szeretetéről. Háromszori tagadás akkor, és háromszori vallomás most. „Uram, Te mindent tudsz, tudod, hogy mennyire szeretlek”. (Jn 21,17) Nagyon szeretlek!

Az Úr Jézus szívének együtt érző jóságát bizonyára nem tudjuk úgy és olyan intenzitással valóra váltani, mint ahogy ő tette, de legalább gyakran gondoljunk arra, hogy a ráknbizottak legtöbbje annyira szomjas a szeretetünkre, hogy kevéssel is beéri. Az evangélium szavait idézve, még egy pohár vízzel is! Ezt teszem most is az olvasóval, amikor édes anyanyelvünk zsenialitására mutatok rá, hogy még jobban belelálthassunk az eddig elmondottak titkaiba. Az empátia ugyanis nemcsak az együttérzést foglalja magában, hanem sok mást is, például átérzést, ráérzést, megérzést (és megértést). Mindegy minek nevezzük, csak kezdjünk már szeretni, mondta Jézus szeretetének stigmás szentje, Szent Ferenc, a Poverello.

„Lépünk az Úr színe elé háladallal” (94. zsoltár).

Sokféleképpen segíti a szeretet kibontakozását a kegyelem. Néhány gondolatot szánjunk arra a másik hiányosságra, amely miatt ma a legtöbb barátság, házasság, közösség vértelenné válik. Neve hála, kulcs szava köszönöm.

Bár még ma is megtanítták kisgyermeküket a szülők a köszönetre, és egy szelet csokoládét sem szabad szájukba venni, míg nem mondják „köszönöm”, mégis a hála mára lassan a legritkábban gyakorolt erény. Ennek következménye, hogy a hálátlanság a leggyakoribb bűn. Vajon mi ennek az oka?

Térjünk vissza kiinduló pontunkhoz, a társadalmat lelki pusztulásba sodró depresszió témájához és e járvány sátáni vírusához, a göghöz. Említettük, hogy minden bűnnek ez a melegágya és gyökere. A hálátlanságnak is.

Az öntelt, a „poharát”, személyiségét önmagával megtöltő ember azt hiszi, neki nincs miért köszönetet mondania, mert amit kapott, neki jár, akármiről van szó: életről, egészségről, állásról. Ennek a magatartásnak a következménye, hogy az öntelt, gögös ember mindig elégedetlen. Hiszen még a jóléti, gazdag társadalomban is nagyon sok vágy teljesítetlenül marad. Az elégedetlenség miatt az ilyen szükségképpen rosszkedvű, semminek sem tud szívből örülni, és állandóan panaszkodik. A legújabb pszichológia és a pasztoráció sokat foglalkozik ezzel a lelki állapottal, különösen mióta kimutatható a depresszióval és a sátáni vírussal való szoros összefüggése. Minél nehezebb és anyagilag reménytelenebb közegből jön egy személy, minél durvább légkörben teltek el a gyermekkor éveit, annál gyakoribb ez a negatív hozzáállás az élet minden területén. Ők azok, akik nem szeretnek élni, és nem értik azokat, akik az élet napsugaras oldaláról dalolva integetnek nekik. Sellye János stressz-kutató kereste az okát annak, hogy mivel lehet magyarázni egyesek óriási teherbírását. Magyarázata: vannak olyanok, akiktől az élet sok mindent megtagadott. Ők nehezebben viselik az élet nehézségeit. Mások azonban megajándékozottnak érzik magukat, és tudják, hogy rengeteg ajándékot kaptak az életben. Bár ők is olyan világból jöttek, mint az előbbieket, mégis a megajándékozottság tudata miatt a nagy terheket is derűsen hordozzák. Ennek a két magatartásnak megfelelően alakul a „köszönöm” és a „nekem jár” aránya.

Ha egy családban felüti a fejét ez a vírus, nagyon nagy kárt tud okozni, különösen, ha a szülőket is megfertőzte. A gyerekek követelődzők és szemtelenek lesznek.

És mit mond minderről az evangélium? Megint fényt gyűjt a sötétségben botorkálóknak. Ha felnyitjuk Lukács evangéliumának 17. fejezetét, láthatjuk, hogy Jézus is szóvá tette a hálátlanságot, és nagyon megdicsérte a háláját megrendült lélekkel és lába elé borulással kifejező samariai leprást. A hála és a hálátlanság ijesztő aránya (egy a tízhez) Jézust is megrendítette. A biblikusok azt is elmondják, hogy miért épp ez az egy „idegen” jött vissza hálálkodva. A tíz leprás közül kilenc zsidó volt, és ők természetesnek vették, hogy egy rabbi meggyógyítja őket, és a papoknak kell megmutatniuk magukat. Ezzel szemben az az „idegen” nagyon jól tudta, hogy neki, mint samariainak ez nem jár, hiszen ők gyűlölik a zsidókat és a zsidók meg őket. Ezért lelke legmélyén meg volt rendülve, hogy Jézus, a zsidó ennek ellenére meggyógyította őt rettenetes betegségéből, mely kirekesztette a társadalomból. Ezért, mikor útközben látta, hogy meggyógyult, rohant vissza Jézushoz, és földre borulva megköszönte végtelen jóságát. És Jézus ezért külön megdicsérte, megjegyezvén: hol a többi kilenc?

Nos, fentebb épp erről volt szó. A ma embere azért nem ismeri a hálát, és nem tudja kimondani, hogy köszönöm, mert amit kap, természetesnek veszi. Sőt úgy érzi, hogy annak, akinek többje van, kötelessége adni. (Nem vesszük észre, hogy a muszlimok épp ezt csinálják? Azért prepotensek, és törnek-zúznak, ha a legkisebb akadályba is ütköznek, mert úgy érzik, hogy nekik, a nincsteleneknek joguk van elvenni bármit azoktól, akiknek bőséggel van.)

Az istenies szeretet épp ebben a kérdésben tud nagy segítséget nyújtani azoknak, akiknél a hálátlanság miatt bomlik meg a harmónia. Amikor az ösztönös szeretet már belefárad a másik közönyébe, hálátlanságába, akkor, ha hívőkről, sőt szentségekhez járulókról van szó, a kegyelem segítségével orvosolni tudják ezt az égető, rettenetesen bántó problémát.

Számtalan példát tudok felhozni, hogy ez így működik. Mindannyian tapasztaljuk, hogy ilyen helyzetben a legkisebb hálajel is elegendő. Elöttem van drága szüleim példája. A különben nagyon kemény, zárkózott természetű édesapámat jóformán sohasem láttam elérzékenyülve. De akkor, amikor édesanyám egész délelőtti munkája eredményeként nagyszerű ebédet tálalt föl, ebéd végén megcsókolta anyánk kezét, mondván: „Kisanyám, ez nagyon finom volt!” Ritkán láttam édesanyámat olyan boldognak, mint ilyenkor. És kérdezzük meg a nagyanyákat, nagyszülőket: hogyan tudnak hálálkodni a kis unokák? Sokszor úgy megszorítja a kis unoka a nagy nyakát, hogy majd megfullad. Így mutatja ki, hogy mennyire szereti.

És ha már a kicsiknél tartunk, figyeljük meg, hogy amikor a gyerekek hálásak, mindig mosolyognak. És valóban a hála összeegyeztethetetlen a szomorúsággal, a nyavalygással. A hála erénye magával hozza a ma oly ritka másik erényt, a *laetitia*-t, mely magyarul annyit jelent: vidámság, mosoly, öröm, harmónia, derű, humor. Itt is elmondható tehát: „hacsak nem leszek olyanok, mint a gyermekek, nem juttok be a mennyek országába”.

Különben a hála az alázat gyümölcse. Ha átéljük a *humilitas est veritas*-ban rejlő alapélményt, vagyis azt, hogy a test-szellem-kegyelem hármasságából álló létünk egésze és mindenegyes része a Teremtő Isten remekműve, akkor szükségképpen átéljük az alkotótól való abszolút függést. Ez az, amit a gögös ember nem tud és nem akar elviselni. Ezért nem képes kimondani: „köszönöm”. Aki ugyanis megköszön valamit, az elismeri, hogy a másik segítségétől függött és függ.

A Teremtőtől való függésünk nem zsarnoki, hanem atyai. Ez azt jelenti, hogy nemcsak megteremtett minket, hanem létünket fenntartja, gondunkat viseli. Hálánk végső okát ebben a filozófiai alapvetésben találjuk meg. Itt nemcsak érzelemről van szó. A teremtmény hálája egyúttal az értelem követelménye is. Míg az univerzum öntudatlanul, addig a szellemmel megáldott, értelemmel, szabad akarattal teremtett lények az isteni akarattal együttműködve hajtják végre a törvényekben előírtakat. De ha fellázadnak ellene, az megsemmisülésükhöz vezet.

Az itt csak érintett téma a lelkiéletben a gondviselő Isten misztériumával azonos. Ahhoz, hogy a közösségi (házastársi, baráti) élet nélkülözhetetlen eleme, a hála, a „köszönöm” igaz és őszinte legyen, mindenekelőtt a gondviselésbe vetett hitünknek kell aktívnak lenni.

Száz év tapasztalatából tudom mondani, hogy fiatal korában az ember mindent természetesnek vesz, és nem is gondol arra, hogy a gondolkodástól, a beszédétől kezdve a járásig minden valódi csoda. Most, hogy közeledem a századik felé, a fizikumom minden egyes rezdülésében is a gondviselő Isten aktusát látom. „Minden szál hajatokat is számon tartják” (Mt 10,30). Igaza van Guardininek: „A gondviselés maga az élő Isten”. Soha nem voltam ilyen élő, párbeszédés viszonyban Istennel, mint most, 90–100 évesen. Most tudom csak igazán hálás lélekkel kimondani: „Köszönöm, Uram, hogy lehetek, hogy vagyok, hogy értelmes lelkem van, és tudhatom, hogy létezel, hogy vállalsz, hogy lehetek a Tiéd. És tudhatom, hogy egyedül Te vagy a Szent, az Úr, az egyetlen Főlség!” Hogy ez az intimitás a krisztuskövetés velejárója, Jézus Urunk nemegyszer kijelentette: „elmegyünk hozzá, nála lakunk és vele eszünk”. Ez egyfajta szimbiózis. Pontos megfelelője annak, amit az oltóvessző művel a vadalanynak oltás után.

Életem végén vallomásként mondom el, hogy 1944 májusában Zircen bemutatott első szentmisém óta mindmáig a liturgia egy csodálatos mondatával fejezem ki hálámat mindazért, ami az oltárnál naponta történik velem és mindannyiunkkal: „adhaereat visceribus meis: tested és véred hasza át bensőmet”. A hivatalos fordítás még élethűbb: „járja át

zsigereimet”. Kegyelmi infúzió, transzfúzió ez a javából, amiért alleluját, Glóriát, Te Deumot énekel a lelkünk.

És közben gondoljunk arra, hogy a hálaadás görögül Eucharisztia. Így leegyszerűsítve azt is mondhatom, hogy a „köszönöm” kiapadhatatlan forrása Jézus az Eucharishtiában.

„Lépünk színe elé háladallal” (így kezdődik a hétfői zsoltó, és épp hétfőn írom ezeket a sorokat). Mert a köszönöm valóban dal, háladal. Az ember akkor dalol, amikor szíve nagyon boldog. Olyan, mint a forrás: kibuggyan a földből, mert nem tudja magában tartani örömét. Köszönöm, Uram, köszönöm, hogy hálás lehetek Neked!

Ennek az Istennel kapcsolatos hálának fényében fel fog ragyogni a környezetünkben élők iránti hálánk. Mert amilyen mértékben mélyül a hálánk Isten felé, oly mértékben lesz szívből fakadó a „köszönöm” a világ felé. Rá fogunk jönni ugyanis, hogy Isten nem közvetlenül lép be életünkbe, hanem szituációk, személyek közbeiktatásával. Ezért teológiailag is helytálló az a kifejezés, mellyel engem illetett egy megajándékozott szegény: „kézzelfogható gondviselés”. És valóban mindenkit besorolhatunk ebbe a kategóriába, aki velünk jót tett. Én például szüleimet, akiknek köszönhetem, hogy egyáltalában létezem. 1919-ben Kassán, kitoloncolásra várva elfogadni a negyedik gyermeket, akkora bizonyíték a gondviselés jelenlétére, hogy én egész életemben ennek bűvöletében éltem. Most pedig szinte szünet nélkül velük beszélgetek: „köszönöm, hogy vállaltatok”. Uram, taníts meg minket a hálára, hogy ne csak magunkba fojtva érezzük, de ki is tudjuk mondani a másoknak: „Köszönöm! Olyan jó, hogy vagy!”

Legyünk hálásak, hogy csendben, halkán meg tudjuk tanítani az eldurvult, hálátlan világot a „köszönöm”-re. Ne feledjük: „A hála egyúttal a szeretetünknek (barátság, szerelem) és lelki finomságunknak is fokmérője. Hálából le tudom mérni, hogy ki is vagy te igazán!

*

Ha az eddig elmondottak még nem győzték meg az olvasót arról, hogy az istenies szeretet mint tudja megerősíteni, magasabb szintre emelni a kátyúba jutott, megfáradt ösztönös szeretetet, akkor olvassa el, és ámulva elmélkedje végig lelkigyakorlatunk befejező részét, mely egészen új perspektívából közelíti meg a szeretet evangéliumát. Mondhatnám azt is, hogy a most következő elmélkedésben a kételkedő ember sakk-mattot kap az Istentől.

Az Úr Jézus nagyon jól tudta, hogy szeretni nem könnyű. Ha ezt mégis parancsként írja elő nekünk, és minden törvény fundamentumaként említi, akkor annak megvalósításához különleges segítséget kell nyújtania. Mi emberi agyunkkal, tökéletlen szellemi képességünkkel bizonyára sok mindent javasolnánk, de egészen biztos, hogy azt, amit *de facto* az Isten nekünk szánt, kitalálni nem tudtuk volna soha. Azt ugyanis, amivel az Úr Jézus meglepett minket: azonosítja magát velünk! (Közben gondoljunk arra, amit Péternek mondott közeli, nagypénteki keresztre feszítéséről: „...távozz, mert nem úgy gondolkodol, mint Isten, hanem, mint ember” (Mt 16,23). Csak a végtelen isteni jóság tudja azt megtenni, hogy azonosul minden teremtményével mindkét irányban. Ez azt jelenti, hogy ha jót teszünk valakivel, ha befogadjuk, azt vele tesszük, de ha nem teszünk jót, ha nem fogadjuk be, azt is vele tesszük. Azonosítja magát velünk jóban, rosszban, a gyermekekkel éppúgy, mint a szenvedőkkel. Ez az evangélium örömhírének a lényege. Vagyis az, hogy Jézus nemcsak az Isten házában, a templomban található meg, hanem mindannyiunkban, mert a templom mi vagyunk. „Hát nem tudjátok, hogy Isten Lelke lakik bennetek? Isten temploma szent és ez a templom ti vagytok” – mondja Szent Pál a híveknek (1Kor 3,16). Védekezhet bárki, mondhat bármit, az a tényen nem változtat. Aki befogad egy gyermeket, az magát Jézust fogadja be. És aki nem fogad be egy alázatosan hozzá bekopogtatót, az magát az Istent kergeti el. Vigyázzunk! Ez nem emberi fenyegetőzés, nem zsarolás! Ezt Jézus hirdette ki új szövetségként a Hegyen! Ember ilyet kitalálni nem tud. Vagy ha mégis, akkor pedig

megvalósítani, vagyis az életben realizálni képtelen. Éppúgy vagyunk ezzel is, mint a Szentháromsággal, a megváltással, vagy az Eucharisziával. Egyiket sem képes emberi értelem kitalálni.

Ez a kérdés azért olyan fontos, mert elevenünkbe vág. Nemcsak a szegény Lázárok, a peremre, vagy a dögtemető árkába taszítottak számára mond újat, hanem a nyeregben ülők, az anyagi és szellemi fölényük miatt gög-mámorban élvezkedő gazdagok számára is, és új helyzetet teremt. Az egy dimenziósnak tűnő és véglegesnek látszó állapot ugyanis Jézus hegyi beszédével több dimenzióssá változott, és kiderül, hogy a játszmának még nincs vége! Sőt új fordulat állt elő, mert kiderül, hogy a hajléktalan leprásban, vagy a tehetetlen aggastyánban valójában maga az Isten él, szenved és kopogtat. „Minden fagyoskodóban az Isten didereg”. Az az Isten, aki irgalmas, de igazságos bíró is!

Még a börtönnél is kegyetlenebb emlékek élnek bennem abból az időből, amikor idős, magatehetetlen betegekhez hívtak kórházak elfekvő részlegébe. Legtöbbjüknek az volt a gyötrelmük, hogy gyermekeik, unokáik, vagy eltartójuk elhagyta őket. Valósággal eltűntek, meg sem látogatták őket, pedig rájuk hagyták kis vagy olykor nagy vagyonukat, házukat, több szobás lakásukat. Hány aggastyán sírt, aki saját autójáról, nyaralójáról, de még a nyugdíjáról is lemondott gyermekei javára, és most cserbenhagyták őket, ... egy pohár vizet sem adtak nekik. Azóta tudom, és máig tapasztalom, hogy milyen rettenetes dolgokra képesek az emberek, nemcsak idegenekkel, hanem szülőkkel, barátokkal szemben is... Pedig templomba járók, imádkoznak is.

„Uram, taníts meg minket szeretni!”, ezzel fordultunk az Úr Jézushoz. Kell-e, lehet-e ennél nagyobb, beszédesebb, megrázóbb leckét kapni, mint amit ad nekünk imént mondott kijelentésével? Itt jár közöttünk álruhában, és Ő az, aki kér: adj egy korty vizet, adj egy meleg kabátot, mert megfagyok, beteg vagyok, látogass meg, hozz gyógyszer (ez ma történt meg velem), üldözött vagyok, fogadj be, mert nagyon félek, napokig nem áll szóba velem senki, keress fel, „jőjj vissza hát, ó jőjj Fiam” (Verdi: apa ária!) – És még mi mindent tudnék írni!

Helyette inkább azt vizsgáljuk meg, hogy vannak-e, akik meglátják Jézust az emberekben? Hála Istennek vannak! Istenes Jánosról, az irgalmas nővérek rendalapítójáról olvastam, hogy ezzel a tudattal kereste fel, és gyógyította a betegeket. Egy alkalommal, sebekkel teli szegény ember lábát mosta, és közben azt vette észre, hogy a beteg helyett Jézus van előtte. Hangosan megszólította: „Te vagy az, Uram?”. Ez valójában a misztika világa, mely épp olyan valóság, mint a hit, vagy a szemmel való látás szintjén történő megtapasztalás.

Rendszeresen járt hozzám egy idős házaspár. A férfit munkahelyén túlórákkal agyonhajszolták, és idegösszeomlás lett a vége. Leszázalékolták. Felesége tartotta benne a lelket éveken keresztül. Amikor közeledett a halál, éjjel-nappal ébren volt, és nem engedte aludni feleségét: „Atya, nem bírom tovább”. Válaszként ezzel a jézusi kijelentéssel igyekeztem erőt önteni lelkébe: „Most úgy menjen haza, hogy az ágyban Jézus fekszik, és ő kér vizet, hideget, meleget, levegőt. És ujjával rajzoljon homlokára kis keresztet”. Úgy tett.

Bizonyára sokan azt mondják, hogy az Úr Jézus eme ígéretének megéléséhez mély lelki életre lenne szükség, ma pedig még a bibliát sem veszik kezükbe az emberek, nemhogy a misztika magaslatai után vágyódnának. Válaszom: Ez így igaz. De hiszen mindaz, amit eddig az istenies szeretetről mondtam, szintén misztika. És ehhez valóban ismerni kell Jézust, és nagyon szeretni. Ezért kezdtem a fejezetet azzal, hogy a biblia olvasása és Jézus Krisztus megismerése, szeretete előfeltétel. Mivel ez ma a legnagyobb hiány, ezért van válságban a nyugati kereszténység. Ma is szeretnek az emberek, de szeretetük kb. 90 %-ban ösztönös, vagyis a természet vad hajtásaiban élő szeretet, melybe nem oltották bele az istenies, evangéliumi, keresztény szeretetet. Erre mondanák a jeruzsálemi hívek Péternek: „Mit

tegyünk testvérek? Mire ő így szólt: Tartsatok bűnbánatot. Meneküljetek ebből a romlott nemzedékből.” (ApCsel 2,37)

Azok, akik együtt működnek az istenies szeretettel, és igénylik a barátság magasabb szintjét, megkaphatják az Istenben való barátság rendkívüli ajándékát. Ez az emberi szeretet legmagasabb formája. Ez két embert az Isten felé irányuló törekvés kötelékével köt össze. A legnagyobb kincs, mely ezen a földön lehetséges. Nagy szentek példáit jól ismerjük: Ágoston, Vazul, Nazianzi Gergely, Bernát, Kalazanci Szt. József, Szalézi Ferenc, Chantal Franciska, Prohászka és a számtalan házasságban élők hosszú sora... Ők az Isten barátságában kiteljesedő emberi nagyságnak és emberi bensőségnek csodálatos példái. Erről a közös bensőséges Isten-barátságról nagyon nehéz annak beszélni, aki nem tapasztalta.

Álljon itt néhány halhatatlan mondat Prohászka-tól az *Élő vizek forrásából*: „Emberekből, akiket Istenben szeretünk, sugarak áradnak reánk, melyek világítva, tisztítva mélyednek kuszált gondolat- és érzésvilágunkban. Ha ránk néz, jobban látjuk magunkat, ha vállunkon pihen a keze, tudjuk, merre kell mennünk... Az egymáshoz kapcsolódó, egymásban élő egyéniségek lelkei között az áramindukcióhoz hasonló tünemények játszódnak le, melyekkel önmagunkba és egymásba több energiát, tevékenységet, több szeretetet, több életet árasztanak. Ezt a közösséget nem a szavak hordozzák... Akiknek lelkeik Istenben olvadtak eggyé, azok nem a szavak hídján járnak... Az Úr akarja, hogy emberségükből úgyszólván kilépve, egy-egy pillanatra úgy ízleljék egymást, amint Ő látja őket... Kitáruznak egymásnak, értékeik kicserélődnek, bensőleg egy szervezetté, egyetlen lelki rendszerré válnak. Bár földi létformáik, organikus egyéniségük külön lényekké szakítja őket, élük a lelkek közösségének nagy egységesítő erejét, a spirituális világnak azt a vonzó győzelmes aktusát, melyet földi szavunkkal Isten-közelségnek nevezünk. Sehonnan sem jön a lélekhez oly közel az Isten, mint a neki teljesen átadott lelkek hozzáhajlásában”.

Most egy naplórészletet közlök egy ilyen barátságról.

Abban az időben Norberta nővér, Prohászka legkedvesebb lelki gyermekeinek egyike és Istenben lelki barátja, nagyon beteg volt, sokszor mozdulni sem tudott, ágyban feküdt csigolya-tébécével Csobánkán. Egyedül Prohászka tartotta benne a lelket. 1925 augusztusában Prohászka azzal búcsúzott Norbertától, hogy el kell utaznia, és sokáig nem jöhet. „Hát leszakadt az augusztusi égbolt... Térdre borultam... Püspökatyám! Püspökatyám, ha el is megy, ne hagyjon el engem... (Nem mertem megvallani: nekem senkim sincs, az árvák legárvábbja én vagyok.) Ő így válaszolt: «Higgye el nekem, maga a között az öt lélek között van, akik egészen közel férkőztek a szívemhez!» Ezt föl sem tudtam fogni. Ma kolduló napom van: «Tessék hamar visszajönni!» Püspök atyánk a kezét nyújtotta felém (nem is a kezét, hanem a szívét). «Visszajövök! Már csak Érted is!» Megáldott, és azonnal elment.” – Néhány nap múlva váratlanul visszajött. Úgy alakította ügyeit, hogy mielőbb meglátogathassa fájdalommal gyötrődő lelki gyermekét.

Azért idéztem ezt a pár sort, hogy lássuk, mire képes az istenies szeretet. Az óriási karakter és zseni egy látszólag semminek sem tűnő lélekkel Istenben ilyen mély barátságban van. Norberta nővér betegszobája Prohászka számára szent hely volt, ahol elmondta prédikációinak rövid változatát a betegnek, aki nem tudott a többiekkel részt venni a szentmisén. Olykor hangosan elmélkedett, vagy a lelki élet mélységeit tárta fel előtte. A fenti naplóidézet az idős püspöknek egy válságos korszakából való: csődbe jutott az általa alapított Magyar Jövő kiadó és nyomda. Ha nagy bánat érte, a betegszoba ablakához lépett, és a fölséges jegenyéken nyugtatta szemét. Közben suttogva mondott pár szót, melyből Norberta nővér megsejtette, hogy mekkora szenvedés gyötri. Lehetett érezni, hogy lelke itt megnyugszik. Az *Élő vizek forrásából* vett fenti idézet teljesen fedi mindazt, amiről Norberta csobánkai naplója szól.

Hogy jobban megértsük, elmondom azt, ami egy szentéletű lelkiatya lelkigyakorlatán hangzott el: Az Isten országa sugárzás útján terjed. Amelyik lélek magába vette az Istentől

sugárzó szeretet fényét és melegét, aki gyakorolta is cselekedeteiben, abban úgy meggyűlik a meleg és a fény, hogy természetesen kiárad belőle, mert gazdagság van a lelkében. Aki szeret, mindig tékozol. Sajátságos tékozlás, mert minél többet ad az ember, annál többje lesz. Ez titok, nem lehet megmagyarázni természetes úton. Csak megélni lehet, ha az ember cselekszi. A legbiztosabb gazdagodás a folytonos adás. – Ha megmagyarázni nem is tudjuk, de egy hasonlatot hadd mondjak el. Olyan ez, mint az egyetlen gyertya az oltáron, melyből a jelenlévők kezében lévő gyertyákat is meggyújtják. Az oltáron lévő gyertya nem lesz kisebb azáltal, hogy az egész közösség összes gyertyája ég. A gyertyák nem azért kisebbednek, mert egymásnak adják a fényt, hanem azért, mert a viasz elfogy. Minden gyertya önmagát emészti föl. Ezért szimbóluma minden áldozatnak.

Az áldozat is maradjon az oltáron. Az Isten akarata mutatkozik mindenben, ami velünk történik. Tudom, hogy Isten akarata nélkül semmi sem történhet, vagy legalább is megengedése nélkül, (rám nézve ez is az ő akarata). Chantal Franciska férjét vadászaton egy vad halálra sebzett. Haldokló férje utolsó mondata ez volt: „Szeretni kell a Jó Isten akarátát.” Ezzel halt meg. Ha a Jó Isten akarátát nemcsak elfogadjuk, hanem szeretjük, akkor az ember nem érzi magát kiszolgáltatva a véletlennek, a bizonytalanságnak, az emberi erőknek. Tudom, hogy minden percben, minden nap csak az történhet velem, ami az én Istenemtől jön. Minden, ami felém közeledik egy-egy üzenet tőle, mint Franciska esetében szerelmes férjétől. Néha édes ez az üzenet, néha gyötrelmes, halálos, de az is Tőle jön.

A szeretet, mondja Szent Bernát, saját magának a gyümölcse. Szeretek, mert szeretek, szeretek azért, hogy szerethessek.

Ha mégis beszélünk a szeretet gyümölcseről, akkor a bibliának egy mondatára kell utalnunk: „Szeressétek az Istent, akkor szívetek felderül” (Sir 2,10). Ugyanezt mondja Szent Pál: „Az Isten szeretőknek minden a javukra válik.” (Róm 8,18) Az istenszeretet: békesség, egyensúly, öröm, boldogság. Miért optimisták és sokkal elviselhetőbbek az Istent szeretők? Mert saját maguk tapasztalják, hogy minden összedolgozik a javukra Isten irgalmából. És ha szeretjük Istent, ezt érezzük is.

A karácsony apoteózisa

Most azokhoz szeretnék szólni, akiknek lelkét az eddig olvasott meditációk nem érintették meg. Jóllehet istenhívőnek és szívük, értelmük, családi hagyományuk miatt nagyjából kereszténynek érzik magukat, de se templomba nem járnak, se bibliát, se vallásos témájú könyvet nem olvasnak, és így nem is nagyon értik, hogy miről szól ez az egész írás. Meg vagyok győződve, hogy Ti vagytok, kedves barátaim többségben a világon. Eppen ezért tiszteljétek meg ezt a száz év felé ballagó aggastyánt azzal, hogy e rövid, nektek szánt néhány oldalt elolvassátok. Előre is köszönöm, és ígérem, rövid leszek!

Akárhogy is nézünk magunkba, családjunk életébe, tagadhatatlan, hogy a decemberi napokat, heteket nagy nyüzsgés, mozgás jellemzi. És ha barátainkra gondolunk, náluk is ugyanez van. A rádió, a tévé, az utca, a boltok...

Ezek a napok, hetek másfolyenak, mint a többiek... Rohanó asszonyok, de férfiak, fiatalok, idősek is... Valami különös, nem is annyira ideges, mint meghatódott, kipirult arcú, derűs tekintetű emberek járják a boltokat, utcákat. Mindenki kisebb-nagyobb csomagot cipel. És nemcsak itt nálunk, hanem Izlandban, Kanadában, Ausztráliában, Nigériában, mindenütt, Rómában is!

Bármennyire fáradtak, vagy netán közömbösesek vagyunk, mégis csak el-elgondolkodik az ember, hogy miért van ez? Mi történik minden évben immár 2000 éve? Bár a papok, kezdve a pápától, bíborosoktól, püspököktől le a hívőkig azt mondják, hogy ez mind egy 2000 éve

született betlehemi gyermek nevéhez fűződik, de ezt a mesét a modern eszméken nevelkedett világ lenéző mosollyal fogadja.

Csak hogy nem ilyen egyszerű a dolog! Chesterton angol író megjegyzi, hogy ezt a „mesét” az Isten fantáziája nemcsak kitalálta, de a történelemben meg is valósította. Az a Gyermek valóban megszületett, és azt a helyet, Betlehemet mindenki felkeresheti. Igaz a barlang, a jászol, és valóban elhangzott a fiatal kismama, Mária ajkán: Kedves Háromkirályok menjetek már, mert meg is kéne szoptatni az én Jézuskámat (József Attila: Betlehemi királyok).

Értelmünk képtelen elfogadni, hogy 2000 év óta egy mese hatására minden év decemberében megbolydul a világ, és ész nélküli adakozóvá, szerelmes ajándékozóvá válik boldog, boldogtalan. Olyan mesét még Grimm sem írt, mely elérné azt a csodát, ami az év 365 napja közül egyedül december 24-én délután történik: kiüresednek az utcák, megáll a közlekedés, hogy énekszóval köszöntse a világ nem a mesebeli herceget, hanem a betlehemi Kis Jézust. A fülsiketítő zajt térdre kényszeríti a Csend ... Stille Nacht, heilige Nacht. És nemcsak egyszer, véletlenül, hanem évről évre! Ilyet senki sem tud produkálni. A tőzsdék, a bankok bezárnak, és éjjel szólnak a harangok.

És ha azt nézzük, hogy ezt a Gyermeket ellenségei élete első percétől üldözik, halálra keresik, életére törnek, és nevét, emlékét még ma is ki akarják törölni, akkor meggyőződhetünk arról, hogy nem gyermekmeséről van szó.

De van itt egyéb elgondolkoztató dolog is. Amikor ugyanis ez a Júda Betlehemében született gyermek felnőtt, Isten fiának és a világ megváltójának nevezte magát. Mivel minden beteget meggyógyított, kiüzte a gonosztól megszállottakból a sátánt, és jót tett mindenkivel, kénytelenek voltak elfogadni Istentől kapott küldetését. Ennek ellenére a nép politikai és vallási vezetői a legkegyetlenebb halálbüntetéssel, a keresztre feszítéssel kivégezték. De őt és eszméit nem tudták semmibe venni, és kitörölni követőinek emlékezetéből, mert feltámadt, és tanítványai mind a mai napig békésen és szeretettel hirdetik az Élet, az Igazság, a Jóság, a Szépség és a Szentség eszméit.

És ha ehhez hozzá tesszük, hogy tanítványai, akiket ő választott ki és apostoloknak nevezett, nem tudósok, nem gazdagok és nem népeket kormányzó politikusok voltak, hanem a nép fiai, egyszerű halászok, legtöbbjük írni-olvasni nem tudó családos ember, nos, akkor egyre értetlenebbül állunk e titok előtt. Hogy maradhat fenn kétezer éven át egy olyan eszme, melynek hirdetői küldetésükre alkalmatlanok?

A gondolkodó ember esze megáll, ha még azt is tudomására hozzák, hogy Mesterük üres tarisznyával küldi őket hódító útjukra, és előre megmondja nekik, hogy sorsuk olyan lesz, mint a farkasok közé keveredett bárányoké. Még botot sem vihetnek, hogy megvédjék magukat. Mindez szemünk láttára napjainkban is így van, minden negyedik üldözött és kivégzett felebarátunk keresztény, vagyis a betlehemi Kis Jézust szerető, imádó jó, igaz ember.

Mutasson valaki olyan örültet, aki bármilyen izgalmas mese hőiséért odaadja életét csak azért, hogy elhitesse a világgal a mese valóságát, és tanúskodjék, hogy a hős nem egy kitalált fantázia-figura, hanem élő, éltető, mindent kezében tartó Isten.

*

A világban fogy a vízkészlet. Vízzel testünk nem képes élni. Lelkünk pedig szeretet nélkül. Ezért kértük Urunkat, hogy tanítson meg minket szeretni. És tettük ezt azért, mert Isten a szeretet ősforrása. „Ubi caritas, ibi Deus est: Ahol szeretet, ott az Isten”. Aki szeret, előbb-utóbb ajándékot ad annak, akit szeret. Az ajándék a szeretet jele. Ezt is az Istentől tanultuk el. Lehet, hogy még nem tudjuk elhinni, de a valóság az, hogy karácsonykor azért ég

a világ az ajándékozás lázában, mert így köszönjük meg öntudatlanul is Istennek, hogy az emberiséget megajándékozta a legnagyobb kincessel, a Kis Jézussal!

Uram, taníts meg minket szeretni! És kérlek, kezd velem...